

Laatikkopyöriä ja juoksuvöitä

Apu- ja urheiluvälineet vammaisurheilun sosiaalisina välityksinä

Päivi Armila

Abstrakti

Urheilua leimaa materiaallinen välittyneisyys, jonka puitteissa yksilöistä tulee esimerkiksi mäkihyppääjiä tai jalkapalloilijoita. Artikkelissa tätä välittyneisyyttä tarkastellaan vammaisurheilun kontekstissa. Huomio kiinnitetään urheilu- ja apuvälineisiin sosiaalisina välityksinä, joiden kautta vammaisten ihmisten on mahdollista tulla osaksi urheilun sosiaalisia verkostoja ja toimintakenttiä ja joiden ympärille syntyy jatkuvasti uusia lajiyhteisöjä. Analyysissä nojaututaan uusmaterialistisiin näkökulmiin materiaalien sovellusten ja artefaktien sosiaalisesta luonteesta. Artikkelin empiiriset aineistot koostuvat vammaisten nuorten ja nuorten aikuisten liikunta- ja urheiluharrastuksia kartoittaneessa tutkimushankkeessa kootuista kyselyvastauksista, haastattelusta sekä keskustelu- ja havaintopäiväkirjamerkinnöistä. Aineistoista on luettu erityisesti vammaisurheiluun kehitetyille apu- ja urheiluvälineille annettuja merkityksiä, jotka on tiivistetty näkemyksiksi välineistä yhtäältä vammaisia urheilijoita urheilun verkostoihin integroivina ei-inhimillisinä välityksinä sekä toisaalta urheilijoita eriarvoistavina resursseina, jotka ovat saatavilla epäreilulla tavalla ja rajaavat osallistumismahdollisuuksia. Yhtäältä nämä välitykset häivyttävät vammaisten ja ei-vammaisten urheiluharrastajien kehollista distinktiota, mutta toisaalta ne myös ylläpitävät vammaisuuteen traditionaalisesti kiinnitettyjä riippuvuuden ja erilaisuuden representaatioita.

ASIASANAT: apuvälineet, ei-inhimilliset sosiaaliset välitykset, vammaisurheilu

Sosiaaliset välitykset ja vammaisurheilu

Interplay between human and artefactual assistance can be designed to support people in fulfilling needs, wishes, and dreams [...] what we design then in turn design us back (Hedvall 2017).

Vammaisurheilijoiden menestys kansainvälisissä paralympialaisissa ja kansallisissa Vuoden ur-

heilija -äänestyksissä on tehnyt vammaisurheilun monella tavalla näkyväksi. Vammaisurheilulajien kirjo voimistuu vauhdilla, kansallisesta urheilurahoituksesta on lohjennut entistä suurempi osuus vammaisurheilulle (Saari 2018), tunnetut vammaisurheilijat esiintyvät tv- ja kadunvarsimainosten kasvoina ja kansallinen vammaisurheilun edunvalvoja VAU ry on vakiinnuttanut asemansa osana urheilujärjestökenttää. Vam-

maisurheilun institutionaalisen aseman vahvistuminen näkyy myös siinä, kuinka erityisliikunnan ohjaaja- ja valmentajakoulutus on vakiintunut liikuntapedagogiikan oppilaitoksissa ja kuinka vammaisurheilulle on perustettu ammatillista valmentajakoulutusta (Vammaisurheilu 1/2016). Vammaisurheilun erityis- ja apuvälineistön jatkuvasti laajeneva kehitystyö, tuotantovolyymi ja levitys kertovat osaltaan tämän yhteiskunnallisen toimintakentän kasvavasta dynamiikasta (Purdue & Howe 2012, 90).

Tässä artikkelissa osallistun vammaisurheilukeskusteluun tarkastelemalla artefaktien merkitystä sosiaalisina välityksinä, jotka mahdollistavat monella tavalla erilaisten kehollisuuksien pääsyn osaksi urheilun toimintakenttiä. Urheilu itsessään on yhteiskuntatieteellisissä keskusteluissa nähty keskeisenä yhteiskunnallisen valtavirran ja poikkeavuuksien tai kelpaamattomuuksien osoittamisen instituutina (DePauw 1997; Wickman 2007, 152). Koska urheilu on perinteisesti ollut yksi keskeisimpiä kyvykkään kehon näyttämöitä (Mason 2013, 313), sen piireissä vammaisuus on ollut heikkouden ja riippuvuuden merkki. Urheilussa jos missä ”normaali” keho on tyrannimaisesti työntänyt näkymättömiin kaikki ne kehon muodot, jotka on koettu häiritsevällä tavalla vajaiksi. Nyt kuitenkin sekä julkisessa että yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa on tietoisesti pyritty osoittamaan urheilun konventionaalisten kehoideaalien kapeus ja epäreiluus. Vammaisurheilun aseman vahvistuminen on yksi merkki pyrkimyksistä venyttää perinteisiä ruumiinkulttuurisia arvostuksia. Näissä pyrkimyksissä teknologisilla ruumiillista toimintakykyä laajentavilla välityksillä on ollut oma osansa.

Sosiologista aikalaiskeskustelua vammaisuudesta on hallinnut kriittinen suhtautuminen siihen, kuinka vammaisuus nähdään poikkeavuutena suhteessa kulttuurisesti normaaleiksi määritellyn ruumiiseen ja toimintakykyisyyteen (esim.

Aitchison 2009; Campbell 2005). Noortie van Amsterdam, Annelies Knoppers ja Marian Jongmans (2015, 154–155) huomauttavat kuitenkin tämän sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavan tutkimuskeskustelun jäävän liian teoreettiseksi. Urheileva keho on muutakin kuin diskursiivinen tuotos. Sen ympärillä käytävän keskustelun konstruktionistisesta dynamiikasta huolimatta se on myös biofyysinen ja ”esineellistynyt” (mt., 156; Wickman 2007, 156). Samalla tavalla objektivoi-tuu myös vamma: vaikka se on yksilöön ja hänen ympäristöönsä liitetty suhde, se on myös fyysinen olotila, kehossa koettu, luonteeltaan pakottava ja usein kivuliaskin. Sitä on syytä tarkastella myös sellaisena – vamma fyysisenä asiana ei katoa puhumalla siitä toisin (Fitzgerald & Kirk 2009, 472; Mitchell & Snyder 2000, 49, 57–58; Thomas & Smith 2003, 167).

Tässä analyysissä vammaisuutta tarkastellaan toimijuuteen kiinnitettyä fyysisenä ominaisuutena sosiaalisesti määrittävine seurauksineen (van Amsterdam ym. 2015, 156–157; Michelle & Snyder 2000, 47, 181). Urheilun valtarakenteet representaatiovaruiksineen tuottavat vammaiseen kehoon erityisen toimintarajoitteen – diskursiivisesti merkityn mutta fyysisesti määrittävän eron. Maksimaaliseen keholliseen kyvykkyyteen nojaavien arvojen näkökulmasta vammaisuus on rajoite suhteessa odotuksiin esimerkiksi pystyväs-tä keilaajasta tai seiväshyppääjästä ja edellyttää yleensä joko erityisten soveltavien urheilulajien tai erityisten urheiluvälineiden ja -alustojen väliintuomista (Bickenbach 2012, 56; Fitzgerald & Kirk 2009, 483; Armila & Torvinen 2018; Miettinen 2010, 44–45; Thomas 2007; Wickman 2007, 152; vrt. Aarresola 2016).

Tässä artikkelissa tarkastelen vammaisurheilua pitkälti määrittelevää erityispiirrettä: sitä, *miten erilaisten apuvälineartefaktien ja suorituspaikka-sovellusten kautta urheilun sosiaalisia areenoita tehdään myös vammaisille ihmisille mahdoli-*

siksi toimintakentiksi. Analysoin apu- ja urheiluvälineitä ei-inhimillisinä vammaisurheilun ja -urheilijuuden mahdollistajina. Lähestyn niitä sekä yhteisöllisinä symbolisina resursseina että yksilöllisesti koettuina osallisuuden merkitsijöinä ja urheilupääoman kasvattajina. Osoitan analyysissä ei-inhimillisten välitysten osuuden myös vammaisurheilun sisäisissä hierarkioissa ja sen, miten pääsy niihin ei ole yhtäläillä erilaisista taustoista tuleville vammaisurheilusta kiinnostuneille. Lisäksi kiinnitän huomiota yleiseen urheilulliseen kuulumiseen kiinnittyvään materiaalisuuteen (peliasuihin, joukkuelogoihin), jota eletään todeksi myös vammaisten urheilijoiden kokemuksissa.

Artikkelin aineistot ovat syntyneet vammaisten nuorten urheiluharrastuksia analysoineessa tutkimushankkeessa VALKKU (2015–2018, OKM), jonka keskeisenä tavoitteena on ollut tuottaa tietoa vammaisten nuorten mahdollisuuksista päästä mukaan yhteiseen toimintaan perustuviin liikunta- ja urheiluharrastuksiin. Hankkeessa on haastateltu vammaisia nuoria ja aikuisia urheilijoita sekä heidän valmentajiaan ja vanhempiaan sekä havainnoitu vammaisten urheilijoiden harjoitus-, valmennus- ja kilpailutapahtumia. Hankkeen aikana on koottu myös pieni verkkokyselyaineisto. Työ tutkimuskentillä ja aineistojen parissa on herättänyt hankkeen tutkijoiden keskuudessa kysymyksiä vammaisten ihmisten oikeuksista liikunta- ja urheiluharrastuksiin tai urheilijauran luomiseen ja nostanut esiin havainnoita näiden oikeuksien toteutumattomuudesta (Eriksson & Armila 2018). Tässä artikkelissa en keskity vammaisuuden sosiaalisten määritysten kritiikkiin, mutta tarkastelen kuitenkin, miten vammaisurheilu sekä haastaa urheilun ableisminormeja että jää samalla myös niiden vangiksi. Analyysissäni en arvota urheilemista itsessään lähtökohtaisesti hyväksi tai pahaksi. Vaikka urheilemisella on laajasta riippumatta laajasti todettuja terveys- ja hyvinvointivaikutuksia myös vammaisille ihmisille

(Yazicioglu ym. 2012), sen todellisuus on täynnä myös armotonta kilpailua, eksklusiivisuutta ja hierarkioita. Urheilu voi kuitenkin olla myös yhteiskunnallisen vastarinnan ja pakottavien ideaalien muuttumisen areena (DePauw 1997; Eriksson, Armila & Rannikko 2018), mistä vammaisurheilun yhteiskunnallisen volyymin kasvu on yksi esimerkki.

Välineiden sosiaalisesta voimasta

Analyysini sosiologinen tulkintakehys pohjautuu materialistiseen toimijuuden ontologiaan, jossa artefaktit nähdään sosiaalisina ”olioina” ja ihmisiä kollektiiviseen toimintaan ja merkityksenantoihin sitovina välityksinä (Fink & Weyer 2014, 50). Toimijaverkostoteorioissa (esim. Latour 2005) esimerkkinä tällaisista materiaalisista sosiaalisista välityksistä on esitetty liikennemerkkejä, älytauluja, jalkapalloa ja niin edelleen. Artefakteilla on toiminnallista voimaa, joka mahdollistaa ja pitää koossa niihin kiinnittyvän inhimillisen yhteistoimijuuden. Välitykset nähdään olennaiseksi osaksi ihmisten välistä sosiaalisuutta ja merkityks maailmaa, ilman modernin yhteiskunnan sosiaalisia välityksiä emme olisi oikeastaan millään tavalla yhteydessä toisiimme. Olli Pyyhtisen (2014, 159) näkemyksen mukaan ”yhteisöt tulevat näkyviksi juuri välittäjissään” ja ”ihmisten moninaisuus saa yhteisen muodon ja tulee yhteisöksi jonkin sen läpi ihmiseltä toiselle kiertävän asian liikkeessä”. Ei-inhimilliset sosiaaliset välitykset voivat olla olemuksiltaan abstrakteja systeemejä (esimerkiksi rahajärjestelmä), mutta tässä artikkelissa niillä tarkoitetaan konkreettista, usein teknistä tai teknologista välineistöä.

Urheilulajit ovat oivallisia empiirisiä esimerkkejä toimijaverkostoteorioiden osuvuudesta ja välitysten sosiaalisesta tärkeydestä. Jos yhteinen toiminta on esimerkiksi keilailua, siihen keilaajana osallistuminen edellyttää mahdollisuutta saada ote pallosta sekä kykyä ”luoda merkityksellinen

suhde” palloon ja keiloihin – ja näiden kautta symbolisesti myös muihin keilaajiin. Pallot ja keilat voi nähdä ”kvasiobjekteina”, joilla on voimaa tehdä ympärilleen sijoittuneista yksilötoimijoista subjekteja (Lehtonen 2015). Toimijaverkostoteorioissa toimijuus merkitsee paitsi inhimillistä yhteistoimijuutta – osallisuutta verkostoihin – myös hybridiä inhimillisen ja artefaktisen synteisiä ja synergiaa (Jensen & Blok 2013; Johnson 1988).

Laajennetun toimijuuden tilannekohtaisuus ja kontekstisidonnaisuus tulevat kiteytyneesti näkyviksi siinä, miten jotkin erilaisuudet – tässä artikkelissa vammat – määrittävät haitoiksi ja osallisuuden esteiksi. Tuttu näkyvä toiminnan sujuvuuteen ja kokonaisuuteen muuttuu, kun keilaajien toiminnalliseen yhteisöön pyrkii tai halutaan joku, jolta puuttuu fyysinen kyky otteeseen pallosta, toimijoita toisiinsa yhdistävästä sosiaalisesta välityksestä (vrt. Carter ym. 2013, 939). Tällöin osalliseksi pääsemiseen tarvitaan uusi välittävä ”kerros”, joka tämän artikkelin empiriassa on tiettyä tarkoitusta varten kehitetty apuväline: materiaallinen toimijuutta täsmällisesti tukeva artefakti, esimerkiksi keilapalloon kiinnitettävä automaattikahva.

Vammaisurheilukulttuuriin perehtyminen avaa edelleen mahdollisuuksia kääntää toimijaverkostoteoriaa kiteytyneiksi käytännön kuvauksiksi. Vaikka kriittisessä vammaistutkimuksessa suhtaudutaan kielteisesti vamman määrittelyyn kykyisyyden rajoitteena ja nähdään ongelma-määritysten syntyvän kapeista normaalisuuden luokituksista, vammaisurheilun tutkimuksessa tämä ei ole vallitseva lähestymistapa (Teittinen 2006). Myös vammaisurheilun konkreettista toimintakenttää leimaava pyrkimys kehittää mitä moninaisimpia apuvälineitä urheiluyhteisöosallisuuden mahdollistamiseksi ja urheilusuoritusten parantamiseksi kertoo siitä, että vamman ja urheilussa suoriutumisen välillä nähdään silloittamista tarvitseva kuilu (Brittain 2014, 432, 438, 442; ks. myös Vammaisurheilu 1/2016, 5; VISTA 2020).

Tässä artikkelissa vammaisurheiluun kehitetyt apu- tai urheiluvälineet nähdään sosiaalisina välityksinä tai ”välitysten välityksinä”, jotka merkityksellistyvät mahdollisuuksina liittämään inhimillisiä toimijoita osaksi urheilun kollektiivista toimijakenttää (vrt. Pyyhtinen 2014). Sosiaaliset välitykset saavat aikaan vaikutuksia (Jensen & Blok 2013, 84). Konkreettisesti tällaista välitysvoimaa analyysissa edustaa joko jokin erityinen urheiluväline (esimerkiksi näkövammaisille kehitetyn maalipallojoukkuelajin pallo) tai tekninen/teknologinen laite, joka mahdollistaa pääsyn kiinni varsinaiseen urheiluvälineeseen tai -suoritukseen (jääkiekko-kelkka, koripallopyörätuoli, keilapallon kahva, juoksuratanaru). Urheilemista varten kehitetyt ja urheiltaessa käyttöön otettavat proteesit voi myös tässä yhteydessä nähdä ei-inhimillisinä urheiluosallistumisen mahdollistajina. Oma välittävä roolinsa on myös urheiluasulla ja muilla ”tavallisemmilla” urheiluvälineillä.

Tutkimusaineistoista ja niiden analyysistä

Analyyssia tehdessäni törmäsin monenlaisiin määrittely- ja rajausongelmiin. Liikunnan, urheilun ja kilpaurheilun välille tehdään usein analyttinen ero. Urheilun tai kilpaurheilun ohessa liikunnallisesta toiminnasta voidaan puhua myös harrastuksena, kuntoutuksena tai terapiana (Carter ym. 2013, 939). Nämä luokittelut eivät ole eksklusiivisia, kilpaileminen ei tarkoita harrastamattomuutta, ja harrastaminen puolestaan on usein myös kuntouttavaa. Kilpaurheiluun liittyy kuitenkin mahdollisuuksia, jotka tavallisesti puuttuvat kahdelta muulta tasolta, esimerkiksi kisamennestyksen myötä mahdollistuvat yritysten tai tuotemerkkien sponsoroimat urheilu- ja apuvälineet. (Armila & Torvinen 2017.) Tässä artikkelissa olen rajannut tutkimuskohteeksi urheilun, johon kytkeytyvät fyysinen suorittaminen, kehittyminen, kykyisyys, lihaskunto, kilpailu ja pärjääminen (urheilun määritelmistä ks. esim. Takalo 2017).

Urheilu merkitsee osalle tutkimuksen informanteista vapaa-ajan harrastusta, osalle kilpailu-uraa ja elämän tällä hetkellä keskeisintä sisältöä.

Myös vammaisuuden kategorinen määrittely on hankalaa. Määritelmän ”vammainen” alle niputetaan hyvin erilaisia ihmisiä, ja myös tässä kuvattua tutkimusaineistoa on tuotettu eri tavoilla vammaisten ihmisten kanssa. Aineistossani on ihmisiä, joilla on jokin urheilusuoritukseen suoraan tai välillisesti vaikuttava kehitysviivästyminen (Downin syndrooma, autismi), CP-vamma, aistivamma tai liikuntavamma. Jotkut heistä ovat vammautuneet jossakin elämänsä vaiheessa, ja jotkut ovat olleet vammaisia syntymästään saakka. Aineisto koostuu vammaisille nuorille kootun verkkokyselyn (n=128) apuvälineitä koskevista vastauksista sekä harjoituksissa, valmennusleireillä, ratsastustalleilla, turnauksissa ja muissa kilpailuissa kootuista haastatteluista ja havainnoista sekä vapaista keskusteluista, jotka on kirjoitettu kenttäpäiväkirjoiksi. Tilanteissa on ollut mukana vammaisia urheilijoita valmentajineen tai ohjaajineen sekä joidenkin urheilijoiden vanhempia¹.

Laadullisen tutkimusaineiston keruutyössä tavattujen keskustelukumppaneiden ja havainnoitujen toimijoiden lukumäärää on mahdotonta määrittää tarkasti, mutta artikkelin aineistoihin sisällytettyihin varsinaisiin tutkimushaastatteluihin osallistui neljä kilpailevaa urheilijaa, yksitoista valmentajaa/ohjaajaa ja viisi vanhempaa. Lisäksi aineistossa on mukana keskustelupäiväkirjamerkintöjä useiden urheilijoiden kanssa käydyistä epämuodollisista ja suunnittelemattomista keskusteluista. Vanhempien osuutta aineistossa selittää se, että heidän – samoin kuin erityisten urheiluavustajien – läsnäolonsa urheilu- tai harjoitustapahtumissa voi olla

tärkeää urheilijoiden iästä riippumatta. Metodologisesti huomionarvoista onkin, että erityisesti kehitysvammaisten asioista tässä aineistossa puhuvat muut kuin he itse, mikä on varsin yleinen piirre sekä vammaistutkimuksessa että siihen kohdistuvassa kritiikissä. (Armila 2017.)

Aineistojen epistemologisesta moninaisuudesta johtuen analyysi on luonteeltaan sekä kuvailevaa käytäntöjen erittelyä että fenomenologiseen epistemologiaan pohjaavaa merkitysrakenteiden hermeneuttista rekonstruktioita (Kafle 2011). Analyysi on lähtökohdiltaan teoriasidonnaista: aineistoa on luettu etsien niistä puhetta ja havaintoja apu- ja urheiluvälineistä sekä niiden osuudesta vammaisurheilua harrastavien tai ohjaavien informanttien urheilutoiminnassa. Koska tutkimusaineistoa ei ole alun perin koottu tätä teoreettista ajatusrakennelmaa silmällä pitäen, olen siivilöinyt tarkasteltaviksi vain ne kohdat, joissa artefaktien merkitys tulee esille. Tarkastelen materiaalistien välitysten tarvetta ja merkitystä vammaisurheilussa pohtimalla myös näistä merkityksenannoista sekä niiden taustalla olevista käytännöistä kumpuavaa liikunnallisen eriarvoisuuden teemaa. Analysoin teemaa paitsi urheilu- ja apuvälineiden myös urheilun suorituspaikkoihin liittyvien apuvälitysten sekä joidenkin yleisten urheiluvarustusten kautta.

Tässä yhteydessä on myös hyvä panna merkille käsitteiden *urheiluväline* ja *apuväline* ero ja yhtäläisyys. Urheilulajeissa on usein mukana urheiluväline: pesäpallomaila, jalkapallo, seiväs, keilapallo ja niin edelleen. Apuväline puolestaan voi olla vaikkapa urheiluväline-keilapalloon lisätty kahva. Useissa vammaisurheilulajeissa urheilu- ja apuvälineen välinen ero on kuitenkin epäselvä, esimerkiksi maalipallon kilisevä pallo on yhtä aikaa sekä peli- että apuväline. Myös VAU ry:n tukema apuvälineiden välityshanke SOLIA (2020) nimittää monia vammaisliikuntaan kehitettyjä urheiluvälineitä apuvälineiksi.

1 Tutkimusaineiston kokoamiseen ovat artikkelin kirjoittajan lisäksi osallistuneet Susan Eriksson, Veli Liikanen, Anni Rannikko, Santeri Sihvonon ja Pasi Torvinen.

Kuilun silloittamista

Karen D. DePauw (1997, 423–424, 426) on pohtinut urheilun eriarvoistamia kehoja ja eri tavoin marginaalisten kehojen näkymättömyyttä urheilussa. Vammaisurheilun genealogiaa voikin pitää näkyväksi tulemisen kamppailuna. Vaikka julkinen kuva kulttuurisesti idealisoidusta ja liikunnallisesta kehosta viestii edelleen elinvoimaisuuden ja fyysisen ”eheyden” ylivoimaa, vammaisten toimijoiden saapuminen urheilun kentille on haastanut ja riitauttanut sitä. Apuvälineillä ja tilasovelluksilla on ollut oma osansa tässä kehollisen kyvykkyyden uudelleenmäärittelyssä.

Tutkimushankkeen alussa tehdyn verkkokyselyn tavoitteena oli tuottaa yleiskuvaa vammaisten nuorten ja nuorten aikuisten harrastamista urheilulajeista sekä tietoa urheiluharrastamisen merkityksistä, edellytyksistä ja esteistä osana heidän elämäänsä ja unelmiaan. Verkkolomakkeessa oli kysymys myös apuvälinetarpeista. Kyselyyn vastanneista puolet ilmoitti tarvitsevansa liikuntaharrastukseensa apuvälinettä. Apuvälineiden tyypeistä kyselyaineistossa ei ole yksityiskohtaista tietoa, mutta taustamuuttajataarkastelu osoittaa, että apuvälineitä tarvitsevat eniten aisti- ja liikuntavammaiset informantit: ne, joiden vamman luonne on fyysinen ja seuraukset ensisijaisesti motorisia. Lajikohtaisessa tarkastelussa kyselyaineisto osoittaa apuvälinetarpeen olevan suurinta palloilu- ja kestävyyslajeissa. Vastaajissa on useita pyörätuolialibandyn harrastajia, jotka ovat tulkinneet salibandyyn kehitetyn pyörätuolinsa apuvälineeksi; onhan se tekniikaltaan erilainen kuin tavallinen, arjessa käytettävä pyörätuoli. Apuvälinetarvetta tarkasteltaessa korostuvat myös muut välinekeskeiset lajit: pyörätuolikelaus, kelkkalaskettelu, kelkkakiekko, bi-ski-kelkkailu, käsipolkupyöräily ja sähköpyörätuolijalkapallo. Näiden lajien kohdalla alun perin apuvälineiksi kehitellyistä artefakteista on tullut urheiluvälineitä, sosiaalisia välityksiä, joiden yleistymisen myötä on kehittynyt kokonaan uusia urheilulajeja

ja syntynyt niitä harrastavia, erityisiä symbolisia yhteisöjä.

Kehitysvammaisten urheilijoiden triathlonvalmentaja puolestaan kertoo seuraavassa aineisto-otteessa lajistaan, jossa osa apuvälineistä on edelleen apuvälineitä. Ne auttavat urheilijaa pääsemään kiinni tekemiseen, joka sitoo hänet osaksi triathlonistien symbolista verkostoa. Triathlon on fyysisesti vaativa laji, jossa uidaan avovedessä, pyöräillään ja juostaan epätavallisen pitkiä matkoja. Vammaiset lajiharrastajat saattavat käyttää vesijuoksuvyötä, jota ei alun perin ole kehitetty vammaisurheilun apuvälineeksi mutta joka tähän kontekstiin tuotuna saa tällaisen merkityksen. Vesijuoksuvyötä käytettäessä syntyy ”hybridi toimijuus” (Johnson 1988), apuvälineen varassa urheilusuoritustaan tekevä triathlonisti. Aineisto-otteen valmentajan puheessa apuvälineiden luonne sosiaalisina välityksinä korostuu: niitä perustellaan asioina, jotka mahdollistavat osallistumisen johonkin yhteiseen (Fink & Weyer 2014, 49).

HAASTATTELIJA: Mites apuvälinepuoli? Minäkälaisia soveltavia välineitä tai erikoisvälineitä?

TRIATHLONVALMENTAJA: No laidasta laitaan, esimerkiksi meidän Special Olympics -nuoret, jotka täällä [kehitysvammaisten urheilijoiden valmennusleirillä] mukana, riippuu matkasta [...] Me ollaan ainakin Suomessa ottanu sen linjan, että saa käyttää apuvälineitä, jos haluat pötköllä käyttää tai juoksuvyö. Tärkein on, sanotaan niin, että on mukana. [...] Jos joku [vammainen] ei osaa esimerkiksi ollenkaan pyöräillä tai ei oo pyörää, ollaan antanut lupa, me tuodaan aina pari potkupyörää tai tandempyörä tai yhdistelmäpyörä. Sitte jos on selkeesti liikuntavammaiset, ne kaipaa paljon isompia apuvälineitä. On erikoispyörät ja laatikkopyörät ja juoksukärryt ja sitten ollaan tehny semmosen linjanvedon, että voidaan auttaa, missä ne saa vuokratuks.

Tällaisissa määrittelyissä apuvälineillä korostetaan kyvyiltään erilaisten osallisuutta fyysisesti vaativaankin tekemiseen ja sitä ympäröivään toimijakollektiiviin (ks. Pyyhtinen 2014, 157). Välineillä on inhimillistä toimintaa laajentavaa voimaa, joskin kriittisemmässä tulkinnassa voi kiinnittää huomion myös kuvauksiin piiloutuvaan riippuvuuden tematiikkaan: ilman erityisten artefaktien väliintuomista monet havainnoidut urheiluvalmennettavat olisivat saaneet jäädä katsojan rooliin (vammaisuuteen liittyvä yleinen *technology dependency*, ks. esim. Lupton & Seymour 2000).

Vammaisurheilun toimintaympäristöissä ei-inhimillisten välitysten sovellukset ovat usein uniikkeja ja tapauskohtaisia. Ne voivat olla urheiluvälineisiin tai urheilijaan itseensä kiinnitettyjä laitteita ja tukia tai urheilijan sijainnista toiseen liikkumisen mahdollistavia välineitä: kelkkoja, tuoleja, keloja, käsipyöriä ja niin edelleen. Monesti ne ovat myös laajempaa materiaalista *designia* (design-käsitteestä vammaistutkimuksessa Hedvall 2017), urheilusuorituspaikkojen muokkaamista vammaisurheilulle sopiviksi. Varsin hitaasti muuttuvien lajisopimusten ja -sääntöjen varassa esimerkiksi keilailuradat, juoksuradat tai koripallokentät on rakennettu tietynlaisiksi ja tietynlaiset ehdot tai normit täyttävälle toimijoille. Usein liikunnan suorituspaikoille on sittemmin kehitelty välityksiä, joiden myötä niitä on voitu avata myös vammaisille harrastajille. Näissä ratkaisuissa konkretisoituu, miten vammaisuuden näkyväksi tuleminen vaatii kaikille yhteisiä toimintaympäristöjä muuttumaan aktiivisesti – ei vain asenteellisesti vaan myös materiaalisesti – osaksi uudenlaisia toimijasuhteita (DePauw 1997).

RATSASTUKSEN ohjaaja: ...siihen on mahdollista jälkikäteen ramppi, pyörätuoliramppi vielä lisätä, että pääsee [hevosen] selkään, että ramppi on hyvä apuväline. Joillain käytetään semmosia ohjia,

jos on hankala pitää käsissä tavan ohjia, niin semmosia lenkkiohjia, ne pysyy helpommin käsissä.

HAASTATTELIJA: ...minkälainen ihminen ei voisi tehdä sitä, minkälainen vamma pitäisi olla, että vois sanoa, että ei käy sulle?

KEILAILUVALMENTAJA: No, ei tuota oo oikeestaan sellasta vielä tullu vastaan. Näkövammasia mulla on ollu siellä, ja heillekki sitte laitetaan teippejä tai sitten on semmosia kaiteita, minkä avulla voi heittää. Meillähän on Suomessa näkövammasten ja kehitysvammasten ja elinsiirtoväen yhteinen keilacup, jossa joka kuukausi on jossain hallissa kisa ... siellä sitten on just nää, täysin sokeet käyttää niitä kaiteita. [...] Näkövammassille teippejä käytetään siinä vauhdinottoradalla että pystyvät siitä ottamaan suuntaa. Ja sehän auttaa paljon, että siellä tietyillä radoilla pystytään nostamaan semmoset reunat, että pallo ei mee sinne kouruun.

Urheilemaan haluavan vammaisen henkilön kohdalla urheilu- ja apuvälineet tai tilasovellukset voivat muuttaa sekä ympäristöä että ihmistä itseään ja luoda kokonaan uutta elämisen tapaa. Tämän analyysin aineistossa on informanteja, jotka ovat aloittaneet urheiluharrastuksensa vasta vammautumisen myötä. Joidenkin kohdalla vammautuminen on johtanut myös kilpaurheilun (Aarresola 2016) muotoutumiseen osaksi uutta elämänvaihetta. Näiden urheilijoiden urheiluosallisuuden myötä on syntynyt myös yhteiskunnallisesti merkittäväksi tunnustettu toimijaidentiteetti, kansainvälisesti menestynyt paraurheilija. Julkisuudessa usein esiintyvä menestyjä on kertonut mediahaastattelussa: "[O]len päässyt kiertämään maailmaa, tutustumaan upeisiin ihmisiin ja saanut ystäviä ympäri maailmaa. En minä osaa hirveän surullisena asiana sitä [onnettomuutta] nähdä. Kyllä minä sanoisin, että amputaatio on antanut minulle paljon enemmän kuin ottanut pois." (Kyllönen 2017.) Menestystä

saavuttaneiden vammaisurheilijoiden kohdalla tällainen saamisen ja pääsemisen kokemus näyttää olevan universaali, ja samoja havaintoja voi lukea eri maissa tehdyistä vammaisurheilututkimuksista (esim. Wilson & Khoo 2013, 1139). Ilman teknologista väliintuloa – tässä tapauksessa pitkälle hiottua kilpailujalkaproteesia – tämä tuskin olisi kuitenkaan onnistunut.

Apuvälinekehityksen myötä vammaisurheiluun on avautunut mahdollisuuksia itsen ja kehollisen toimintakyvyn muokkaamiseen. Rugbypyörätuoli tai ratakelaustuoli voi edustaa urheilijan persoonan kiinnittyvää teknologista väliintuloa, joka symboloi urheilullista valtaa, nopeutta ja voimaa. Tehtävänsä täyttävä apuväline tekee vammaisesta yksilöstä urheilijan, jolloin hänen identiteettinsä voi kiinnittyä enemmän kollektiiviseen urheiluuteen kuin vammaisuuteen (McPherson 2016, 662; Wickman 2007, 162). Muihin vammaisurheilijoihin tutustumisen on puolestaan erityisesti kansainvälisessä vammaisurheilukeskustelussa todettu johtavan tärkeiksi määrittäviin vertaisuuden ja keskinäisen ymmärryksen kokemuksiin (Day & Wadey 2015, 135).

Semioottisia ja elämäkulullisia resursseja

Koska merkittävä osa tämän artikkelin aineistosta on koottu nuorilta informanteilta sekä heidän valmentajiltaan ja vanhemmiltaan, niissä korostuvat monessa kohdin yhdessäolon, kaverisuhteiden ja samuuden kokemusten merkitykset. Nuorten vammaisurheilijoiden puheissa vertaissosiaalisuus, sosiaalinen hyväksyntä ja yhteenkuuluminen kumpuavat esiin samalla tavalla merkityksellisinä kokemuksina, toiveina ja itsearvostuksen lähteinä kuin keiden tahansa nuorten (Wilson & Khoo 2013, 1141; Armila & Torvinen 2017; myös van Amsterdam ym. 2015, 154; Leiter 2011; Shapiro & Martin 2014, 42). Vammaisten ihmisten yhteiskunnallisesti liminaalinen asema ja sosiaalinen

eristyneisyys ovat kuitenkin nousseet keskeisiksi havainnoiksi monissa sekä koti- että ulkomaisissa tutkimuksissa (Leiter 2011, 5, 14–15; Lindemann 2008, 112; Shapiro & Martin 2014, 43). Kun vammaisuudella on taipumus tunkeutua osaksi identiteettiä, kuulumisen tunteita ja mahdollisuuksia (Goffman 1963) ja kun sen kulttuuriset määrittelyt ovat perinteisesti kietoutuneet ongelmallisuuksien leimaaviin representaatioihin, seurauksena on usein vammaisen syrjään syyttäminen (myös van Amsterdam ym. 2015, 155). Liikunnallisen inklusion hankkeista huolimatta urheilijuuden kulttuurinen kuvasto ja kenttä ovat laajentuneet niillä aiemmin näkymättömiksi jääneille, vammaisille merkityksellille kehoille kunnolla vasta 2000-luvulla.

Artikkelin aineistossa urheilijuutta mahdollistavat artefaktit edustavat monille vammaisurheilun parissa toimiville paitsi mukaan pääsemisen konkreettista materiaa myös positiivisen mentaalisen energian ja yhteenkuulumisen lähettä (myös Leiter 2011, 10–15, 21). Seuraavassa haastattelusitaatissa ei keskustella apuvälineistä, mutta siitä avautuu kiteytyneesti urheiluvarusteiden ja -välineiden merkitys symbolisina yhteisöön kuulumisen välityksinä. Tilanteesta on havaittavissa yleinen urheilun materiaallinen välittyneisyys ja se, että vammaisurheilussa urheilijuuden kokemus syntyy samoista kulttuurisista aineksista kuin urheilussa ylipäänsä. Tutkimusta varten haastateltu valmentaja kertoo, kuinka kehitysvammaisista jalkapalloilijoista koostuvassa joukkueessa omaksi saatu pallo ja samanlaiset peliasut sitovat pelaajat kollektiiviseen liittymisen kokemukseen (vrt. Pyyhtinen 2014). Usein erityisesti kehitysvammaisten urheilua leimaa ajatus siitä, että se ei ole ”oikeaa” urheilua (Wickman 2007, 157), mutta yhtenäisten varusteiden ja välineiden kautta joukkue voidaan tuottaa yhteisenä performatiivisena esityksenä, jossa ”minä” ja ”me” astumme pois marginaalista muuttuen urheilijoina näkyviksi (vrt. van Amsterdam ym. 2015, 156, 161; Fitzgerald

& Kirk 2009, 480). Artikkelia varten luetuissa kenttähavainnointipäiväkirjoissa esille tuleva pelaajien yhteinen ilo oikeista peliasuista pätevine pelaajanumeroineen ja joukkuelogineen vahvistaa valmentajan kertomaa.

JALKAPALLOVALMENTAJA: Me saatiin, ekana vuonna lahjotuskin, se oli aika iso summa, päästiin heti [soveltavan jalkapallon] turnaukseen, hommattiin peliasut. Jokaisella joukkueella on omat pallot.

HAASTATTELIJA: Se on varmaan aika tärkeitä tässä harrastuksessa.

JALKAPALLOVALMENTAJA: Se on kuule vetää se pelipaita päälle, se on se juttu.

Valerie Leiter (2011, 11) on kirjoittanut, kuinka vammaiselle nuorelle ylpeys siitä, että hän on osa urheiluyhteisöä, on merkittävä yksilötasolla koettu mutta yhteisöön kiinnittävä resurssi. Pallon merkitys sosiaalisena välityksenä on emotionaalisesti kerrostuva, kun siitä tulee oman joukkueen pallo, ja peliasun värillä on väliä. Urheilun areenoilla näillä materiaalis-semioottisilla välityksillä on paljon lajisääntöihin liittyvää merkitystä, mutta niiden ihmisiä yhteisesti ja fyysisesti liikuttava puoli on vain osa niiden merkityksellisyyttä. Konkreettinen tekeminen kentillä, saleissa, halleissa tai talleilla on myös osa sekä abstraktia urheilijuuteen identifioitumista että emotionaalisesti merkittävää yhteenliittymisen kokemusta. ”Minä urheilijana” ja ”me joukkueena” tehdään näkyviksi kulttuurisin symbolein, merkein ja käytännöin. Vammaisen toimijan kohdalla tämä merkitsee myös symbolista askelta kohti kulttuurisesti tunnustetun urheilijan kehollista identiteettiä: eron ja näkymättömyyden häivyttämistä ja statuksen saavuttamista (vrt. Fitzgerald & Kirk 2009; Thomas & Smith 2003, 175).

Vammaisurheilun ja sen välineistön jatkuva kehittyminen merkitsee myös tiuhaan tahtiin syn-

tyviä uusia symbolisia yhteisöjä: toimijuuden, osallisuuden ja kuulumisen verkostoja. Tämän intensiivisen liikehdinnän taustalle voi hahmottaa monenlaisia intressejä, kuten yleisiin tasarvoideologioihin nojaavia urheilutodellisuuden yhdenvertaistamispyrkimyksiä; kansallisia terveys- ja liikuntapoliittisia strategioita; sponsorijärjestelmien ja välineteollisuuden tai -vuokraamojen taloudellisia ambitiesiä sekä aktiivisesti vammaisurheilua monipuolistavia yksilötoimijoita (McPherson ym. 2016, 666). Tämän artikkelin aineistossa on useita mainintoja siitä, miten urheilija on ”löytänyt” lajin vammautumisenensa jälkeen ja miten lajia ympäröivä toimijakenttä sitten on ”löytänyt” urheilijan ja alkanut mahdollistaa hänelle uutta elämänsisältöä seurauksineen. Seuraavassa sitaatissa aikuisuuden kynnyksellä vammautunut joukkuelajiturheilija avaa tätä seurausten ketjua omassa elämänsisältönsä:

[V]iime jouluna valmistuin liikunnanohjaajaks ammattikorkeest sen lisäksi, et oon (lajiharrastaja)... oon maajoukkueen ehkä niin sanotusti kantavii voimii, tai et on jo parit arvokisat takana. Ja paralympialaisissa olin myös ja niin edelleen. Ja urheilupuolella oon mukana vammaisten lasten liikut... vammaisurheilussa ja myös teen töitä jonkin verran. Oon ollu (vammainen etujärjestön) lapset ry:n leireillä ohjaamassa lapsii ja nuorii, ja sit oon ... N:n koulussa N:ssä. Se on erityisluokka, siinä kohderyhmä on autismin kirjoo ja jonkinlaista kehitysvammaa. Aspergeria ja niin edelleen. Sillä tavallaan oon ite mukana näissä. Ja Tie tähtiin -puolella oon myös, joka on Paralympiakomitean urheilijapooli, et me käydään urheilijat esiintymässä ja kertomassa meidän urheilijatarinaa ja esittelemässä meidän omii lajeja ohjelmassa. Siltä osin oon kertomassa omaa tarinaani, ja huomenna meen tonne Säihkeen leirille, joka on tosi iso partioleiri. Ja sinne meen kertoo tarinaani partiolaisille ja sillä lailla esiintymään. Semmonen tyyppi mä oon tän asian piirissä. Tavallaan keikkaa siellä ja täällä. Nytkin kaikki oikeestaan työt mitä

mul on ollu, kaikki palkkatyöt, ne on tullu periaattees (lajin) puolelta tavallaan välillisesti.

Aina ei tietenkään käy näin. Ei-inhimillisten elementtien välitysvoima tarvitsee sille suotuisan fyysisen, sosiaalisen ja taloudellisen kontekstin myös vammaisurheilussa. Harvinaiset ja vähävikiset lajit – esimerkiksi pyörätuolirugby tai sähköpyörätuolialibandy – ovat esimerkkejä siitä, että vaikka apu- ja urheiluvälineitä on tarjolla ja niitä kehitetään jatkuvasti, niiden ympärille tarvitaan myös vahva inhimillisten toimijoiden verkosto. Kilpaurheilijan polulla on vaikea edetä, jos on ainoa suomalainen lajiharrastaja ja vailla harjoitus- ja kisavastustajia. Harjoitusleirillä tapaamani lahjakas 18-vuotias kesälajiturheilija on saanut tarvitsemansa materiaalsen tuen ja pääsyt harjoittelemaan viimeisimmän teknologisen osaamisen ja mielikuvituksen varassa kehitetyllä urheiluvälineellä, mutta muiden lajiharrastajien puuttuessa on syntynyt epäilyjä omasta kehityksestä kilpaurheilijana. Myös tärkeäksi koetun kuulumisen tunteen ylläpitäminen voi käydä työstä, kun joukkuelajeissa joukkueen jäsenet asuvat kaukana toisistaan (myös Armila & Torvinen 2017).

Suomessa [lajia harrastavia] naisia on vain yksi (eli N), joten hänen on vaikea löytää vastusta sarjassaan kotimaassa. [ote havainto- ja keskustelupäiväkirjasta harjoitteluleiriltä]

JOUKKUELAJIURHEILIJA: [Tämä on] joukkuelaji ja mis on ihmisiä, siel on myös harrastajia. Niinhän se menee.

HAASTATTELIJA: No mites semmonen, joka on esimerkiks K:sta, miten hän onnistuu pääsemään aina paikalle? Onks heillä sponsoroitua kuljetusta tai...?

JOUKKUELAJIURHEILIJA: No ei, se matkustelee ja... ei, viikkoharjoitteluhuonahan hän ei pysty hirveest

tekee. Jos heittoharjoittelua ja muuta tekee kotipaikkakunnalla, sit tulee leireille ja turnauksiin. Matkustaa aina erikseen. Ja k:k:staki tulee turnauksiin lentämällä ja jää kavereille yöks tänne tai joukkuekavereille ja... Kokee niin tärkeeks sen harrastamisen ja yhteisön.

Vammaisurheilijoiden verkostot ovat harvoja, ja pääsy niihin on ”rakenteellisen satunnaista”, esimerkiksi sukupuolesta tai asuinpaikasta riippuvaa (Armila & Torvinen 2017). Urheilutoimintaan osallistumisen mahdollisuuksissa on ylipäänsä havaittu olevan monia rakenteellisia eriarvoisuuksia (esim. Berg & Kokkonen 2017), mutta pitkät välimatkat ja harrastajajoukkojen pienuus ovat erityisiä vammaisurheilun toimintakenttiä pirstovia piirteitä, joita on vaikea haastaa pelkätään apu- ja urheiluvälineitä kehittämällä. Urheilu on perusluonteeltaan sosiaalista toimintaa ja kehollista tekemistä, kehojen liikettä ja kontakteihin hakeutumista. Se on fyysisistä samoissa tiloissa toimimista ja kisailua, jolloin esimerkiksi vertaisten vähyyys voi muodostua konkreettiseksi ongelmaksi. Lisäksi artefaktit ja niiden välittävä voima ovat osa sosiaalista maailmaamme, jolloin niiden avulla tai ne kieltämällä voidaan myös luoda ja ylläpitää eriarvoistavia erontekoja.

Pääsyn hierarkiat

Vammaisuuden yhteiskuntatieteellinen tai -poliittinen tarkastelu vie vammaisten ihmisten yhteiskunnallisen toiseuden havaitsemiseen, toimijuuksien eriarvoisuuksien ja hierarkioiden äärelle (Aitchison 2009; Campbell 2005; McPherson ym. 2016). Kun katsetta tarkennetaan vammaisurheilun kentille, joilla kilpaillaan suorituksista, edistymisistä ja paremmuuksista, myös niillä toimivien keskinäinen eriarvoisuus tulee todeksi – muun muassa siinä, miten urheilu- ja apuvälineet ovat itse kunkin niitä tarvitsevan tai haluavan ulottuvilla. Vammaisurheilussa välineet eivät ole pelkästään semioottisia symboli- ja identiteettiarvoa

kantavia pelimerkkejä tai materiaalisia välityksiä, joiden varassa eri tavalla vammaiset kytkeytyvät osiksi lajiyhteisöjä, vaan ne ovat myös vammaisurheilukenttää ja -toimijuutta arvojärjestykseen asettavia resursseja.

Vammaisurheilussa välineillä on selektiovoimaa, koska niistä ollaan riippuvaisia, ne ovat usein teknologisesti monimutkaisia, monesti vain harvojen saatavilla ja toisinaan hyvinkin kalliita. Mitä lähemmäksi yksilön kehoa ja sen yksityiskohtaista orgaanista toimintaa mennään, sitä enemmän uniikeilla ja kalliisti räätälöidyillä teknologisilla ratkaisuilla on konkreettista merkitystä suorituksen kannalta: ”urheilujalassa on paljon iskunvaimennusta ja rotaatiokiertoa, jotka ovat tärkeitä ominaisuuksia, kun lumilaudalla lasketaan lujaa tai punttisalilla tehdään kovaa voimatreeniä” (Kyllönen 2017). Näissä inhimillisen ja ei-inhimillisen rajanylityksen esimerkeissä teknologiaan uskovaa aikaamme luonnehtivalla tavalla luonnon ja kulttuurin - tai ”luonnollisen” ja ”keinotekoisien” - symmetria toimijuuden rakentumisessa konkretisoituu ja muuttuu tavallaan näkymättömäksi, ”luonnolliseksi” (vrt. Jensen & Blok 2013, 84–85, 92, 102).

Urheilu itsessään on materiaalisesti välittyvää toimintaa, ja väline- ja varustuskehitystyö on jatkuvasti laajeneva osa sitä (Purdue & Howe 2012, 90). Vammaisurheilussa konkreettisen ja symbolisen erityisliisän tähän välittyneisyyteen tuovat apuvälineet. Apuvälineiden fyysisten merkitysten oheistuotteina syntyvät myös symboliset minään kiinnittyvät merkitykset, kuten itsensä urheilutableismin diskurssien sisään puhumisen mahdollisuus ja mahdollisuus ainakin implisiittisesti haastaa vammaiseen kehoon kiinnitettyä kyvyttömyyden representaatiota. Menestyneillä vammaisurheilijoilla on asema, josta voi puhua itsensä osaksi huippu-urheilun toimijakenttää: kehon kanssa saumattomasti toimivien teknologisten välitysten avulla urheilija voi olla lajissaan paras,

vahvin ja nopein sekä kiinnittää itseensä urheilun diskursseissa arvostetut ominaisuudet (vrt. van Amsterdam ym. 2015, 152, 157, 166; Lindemann 2008, 102). Kasvavista apuvälinemarkkinoista huolimatta kalliit apu- tai vammaisurheiluvälineet ja proteesit jäävät edelleen monen urheilusta innostuneen vammaisen ihmisen tavoittamattomiin. Kansainvälistä menestystä ja kansallista mainetta saavuttaneilla urheilijoilla on logonsa julkisuuteen haluavia sponsoreita ja mahdollisuus päästä sekä kiinni kalliisiin välineisiin että tiiviiksi osaksi huippu-urheilun toimijaverkostoa. Seuraavissa aineistoesimerkeissä puhuvat kansainvälisissä kilpailuissa palkitut paraurheilijat. Ensimmäisessä haastattelusitaatissa keskustellaan jalkaproteeseista, joista osa on kehitetty kyseisen talvilajiharrastajan urheilemista silmällä pitäen. Sitä seuraava havaintopäiväkirjakatkelma puolestaan liittyy tapaamiseen kesäurheilulajissa kisaavan nuoren yksilölajiturheilijan kanssa.

Mul on kolme eri proteesii, mitä mie käytän arjessa. Mul ihan perus semmonen hengailujalka, arkiproteesi, jos vaik lähen kauppaan tai ihan mitä tahansa, mie kävelen sillä. Ja sit miulla on tää, mil mie urheilen, se on paljonkin erilainen ku se normijalka. Elikkä on semmonen jalkaterä, mis on iskunvaimennin, se on vähän semmonen oikeestaan maastopyörän iskari siinä. Ja toi holkitekniikka on alipaineella toimiva ja käytännössä ... se on paljon jämäkämpä ja tiiviimpi, elikkä vois puhuu sellasesta fiiliksestä, et ku se arkijalka, nii se on ihan ku ois tennarit jalassa, on sellanen rento ja hyvä olla. Ja sit tää urheilujalka, mie teen siis kaikkee muutaki, maastofillari- ja salitreelit ja tollaset [...] Ja sit kolmas jalka, se on juoksujalka, semmonen bleidi. Sillä ei oikeestaan muuta tehäkään ku juostaan.

[Lajia] N on harjoitellut noin vuoden verran. N:llä on avustaja 50 + 20 tuntia viikossa, mikä on paljon. N uskoo huippu-urheilijuutensa auttaneen siinä, että tunteja ja muutakin tukea on myön-

netty paljon. N [harjoittelee lajia ja kilpailee siinä] laina(välineellä), jonka omistaa (saman lajin suomalainen kv-tason huippu-urheilijamies, N on nainen), yleensäkin [lajissa menestyneet kilpailijat] lainaavat (välinettä) toisiltaan (sen hinta on noin 5 000 euroa). [Ote havainto- ja keskustelupäiväkirjasta harjoitteluleiriltä.]

Kansainvälisen tutkimuskeskustelun (esim. DePauw 1997, 421) mukaan korkeimmalla vammaisurheilun hierarkiassa ovat miesten harjoittamat pyörätuolilajit ja ratakelaus. Tämä sukupuolittunut lajihierarkia konkretisoituu myös edellä kuvatussa N:n kerronnassa. N:n vammautuminen oli tapahtunut muutama vuosi aiemmin, ja se on ollut hänen nuoruuttaan vahvasti sävyttänyt traumakokemus. Hänelle kilpaurheilun aloittaminen on merkinnyt traumasta selviytymistä ja paluuta ennen vammautumista elettyyn urheilijaminään – nyt tosin eri lajin ja alaraajahalvautuneelle sopivan apuvälineistön parissa. Vaikka N näkee olevansa vammaisena urheilijana suhteellisen hyvässä ja tuetussa asemassa, menestys ei ole johtanut lajissa olennaisen apuvälineen saamiseen (vrt. Day & Wadey 2015; DePauw mt., 420; Mason 2013, 310–311). Emme keskustelussamme puuttuneet sukupuolitematiikkaan, mutta pohdittavan arvoista on, miksi N, joka kilpailee yhdessä vammaisurheilun arvostetuimmassa lajissa, joutuu harjoittelemaan ja kisaamaan mieskollegansa kilpailuvälineellä. Monet teknologisesti yksityiskohtaiset tai muuten hyvin yksilölliset apu- tai urheiluvälineet ovatkin joskus vain menestyneiden ja sponsoreita löytäneiden mieskilpaurheilijoiden saatavilla.

Yksilölliset apuvälineet voidaan nähdä myös menestymiseen tarvittavan urheilupääoman (Aarresola 2016) ulottuvuutena ja osoittimina. Kun sosiologiassa keskustellaan pääomista, lähestytään yhteiskunnallisen ja sosiaalisen epäreilouden kritiikkiä, myös urheilussa (Purdue & Howe 2012). Urheilupääoman ytimessä on fyysinen kyvyk-

kyys, jota urheilu- ja apuvälineet ei-inhimillisinä sosiaalisina välityksinä lisäävät ja varmistavat. Pääsy näihin välityksiin tai välitysten välityksiin edellyttää sekä taloudellisia että sosiaalisia resursseja ja tietoa olemassa olevista tukimahdollisuuksista. Hyvin nuorten, samoin kuin kehitysvammaisten, urheilijoiden kohdalla pääsy toimijaverkostokinnittymisiin mahdollistaviin välityksiin on usein urheilijan perheiden materiaaliin ja symbolisiin resursseihin kytkeytyvä kysymys (vrt. Aarresola 2016; myös Wilson & Khoo 2012).

HAASTATTELIJA: Mut kaikki tällaset, työ kustannatte kuitenkin nää [urheilu]hommat ja muut?

ÄITI: Kyllä, joo. Toki sitten VAU:n kauttahan tulee sellanen kirje, jota voi lähettellä mahdollisille tukijoille. Kerätä sponsorirahaa.

HAASTATTELIJA: Sitähän mie, että jos on voitajaluokkaa ni eiks sitä saa...

ÄITI: Kyllä (J:kin) saa niitä.

HAASTATTELIJA: (Välineeseen) jonkun logon... jota voi esitellä kameran eessä sitte?

ÄITI: Kyllä. Ja mä en tiedä miten on, onko muiden urheilijoiden kohdalla, mutta (J, kehitysvammaisen alppihiihtäjä) on saanu aika kivasti, ettei meidän kaikkea tarvitse kustantaa.

HAASTATTELIJA: Onko ne yksityisiä sponsoreita vai jotaki järjestöjä...?

ÄITI: Yrityksiä. Ja meill on Lions-järjestö, ilmeisesti (kisojen) virallinen yhteistyökumppani, ne sponsaa paljon.

Kun vammaisurheiluuden kulttuuriseen julki-kuvaan perehtyy mediakuvastojen kautta, vahvana representaationa piiryy esiin yksilösankari, fyysiset rajoitteet kieltävä tai voittava kamppailija

(Rannikko 2018). Representaation empiirisinä referensseinä toimivat huippu-urheilijat, joille kaikki on mahdollista, jos tahtoa riittää: ”Matti heittää jalan olalle ja on lähdössä tekemään kovaa lajiharjoitusta kuivan maan lumilautaa muistuttavalla mountain boardilla” (Kyllönen 2017). Tämän artikkelin aineistossakin esiintyvät urheilun kentille päässeet aktiiviset harrastajat ja kilpailijat tuki-joinen. Huomion arvoista kuitenkin on, että moni vammaisurheilun toiminta-areenoille haluava jää vaille tällaisia mahdollisuuksia. Vaikka ”kenttien kutsu” kohdistuisi periaatteessa kaikkiin (Armila & Torvinen 2017), vammaisurheilun inhimillistä toimijuutta eriarvoistavat yleiset, konventionaaliset ja yksilöihin kiinnittyvät mutta rakenteiden merkittämät taustatekijät, kuten sukupuoli, etnisyyden ja asuinpaikka. Lisäksi eriarvoisuutta kasvattaa vammaisurheilun kiinnittyminen teknologiseen välineistöön, josta osa on hyvinkin kallista.

Päätteeksi

Koska urheilusuorituksissa on kyse fyysisestä kykyisyydestä ja kehonhallinnasta, vammaisuudesta kehollisena erityisyytenä tulee niissä usein ongelma (Brittain 2014, 438–439). Vammaisurheilun kehitetyt välineet ja suorituspaikkasovellukset voidaan tulkita urheiluosallistumista ja -osallisuutta mahdollistavaksi *designiksi* (Hedvall 2017). Sosiologisesti niitä voidaan analysoida sosiaalisina välityksinä tai välitysten mahdollistajina, ja niihin kytketään paljon käytännöllisiä ja symbolisia pyrkimyksiä sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla (vrt. Latour 2005). Pyyhtisen (2014, 156) esittämän näkemyksen mukaan sosiaalinen yhteys – yhteinen tekeminen ja yhteenkuuluminen – edellyttääkin ”paitsi jatkuvaa työtä, sepittämistä, tuottamista, vakiinnuttamista ja ylläpitoa, myös moninaisten asioiden ja aineiden tuen” (ks. myös Jensen & Blok 2013, 84).

Urheilu on vahvojen representaatioiden maailma, jossa myös materiaalisilla asioilla on paljon

sosiaalista voimaa. Joukkueasujen värit, pelihousumallit, luistimet ja niiden merkit liittävät ihmisiä yhteen tapparalaisiksi, lentopalloilijoiksi, pikaluistelijoiksi ja niin edelleen. Vammaisurheilussa apu- ja urheiluvälineet saavat korostuneen merkityksen myös siinä, miten ne kyvyssään koota yhteen moninaisia erilaisuuksia tekevät vammaisurheilun ylipäänsä mahdolliseksi. Edellä esitelty analyysi vahvistaa huomiota siitä, miten inhimillisen, orgaanisen toimijan ja teknisen tai teknologisen välineen ”liitosta” voi syntyä uusi yhteiskunnallisesti ja yksilöllisesti merkityksellinen toimijuus, vammaisurheilijuus (Fink & Weyer 2014, 50). Välinekehitystyön myötä syntyy myös jatkuvasti uusia symbolisia yhteisöjä: pyörätuolirugbyjoukkueita, kelkkakiekko-yhdistyksiä, ratakelasta harrastavia tai siinä kilpailevia urheilijayhteisöjä seuroineen ja juniorisarjoihin. Analyysissäni olenkin pyrkinyt avaamaan sosiologista keskustelua siitä, miten vammaisurheilun erityisiin välineisiin voi luoda erilaisia tulkinnallisia katseita ja miten materiaaliset välitykset ”kvasiobjekteina” (Lehtonen 2015) ovat osa urheilun kentille pyrkivien vammaisten henkilöiden toimijuutta ja uusien lajiyhteisöjen syntyä.

Mitä tiukemmin joku tulee määriteltyksi vammaisurheilijaksi ja mitä varmemmin hän on astunut ”urheilupolulle”, sitä uniikimpia ja henkilökohtaisempia hänelle laadittavat välinesovellukset alkavat olla. Rajanveto inhimillisten ja ei-inhimillisten elementtien välillä vaikeutuu edelleen, kun tarkasteluun otetaan joidenkin urheilijoiden proteesit. Esimerkiksi uniikki juoksujalkaproteesi on kuvaava esimerkki siitä, miten inhimillisen ”toimimattomuuden” ja ei-inhimillisen – tässä teknologisen – väliintulon kautta saadaan aikaan tilanne, jossa orgaanisen jalkansa menettänyt urheilija voi liittyä kilpajuoksijoiden symboliseen yhteisöön ja toimia sen rationaliteetin mukaisesti: pyrkiä mahdollisimman hyvään urheilusuoritukseen (vrt. Johnson 1988, 301–302).

Teknologisen kehitystyön myötä kysymys inhimillisen ja ei-inhimillisen yhdistämästä hybridistä toimijuudesta (Fink & Weyer 2014; Johnson 1988, 48) pysyy sosiologisesti kiinnostavana ja ajankohtaisena – eikä vähiten siksi, että siihen liittyy paljon yhteiskunnallista moraalipohdintaa (Meyer & Jepperson 2000, 108). Myös materiaallinen maailma synnyttää erilaisia eettisiä kysymyksiä, ja erityisesti urheilussa teknologisten välitysten läsnäolosta tulee jatkuvasti monimutkaistuva kysymys. Kilpaurheilun rationaliteetti syntyy voittamisen, häviämisen ja kilpailukyvyyn logiikasta ja on täynnä rajanvetoja, sääntösarjoja ja kategorioita sekä fyysisen suoriutumisen ylistämistä, arviointia ja hierarkisointia. Apuvälinekehitykseen ja protetiikkaan kiinnittyvät kysymykset tuovat urheiluun yhden suoritusten arviointiin liittyvän lisäulottuvuuden. Kun ihminen ja teknologinen väline yhdessä muodostavat toimijan, välineestä tulee olennainen osa suoritusta. Tulevaisuudessa asiasta keskusteltaneen entistä enemmän. Kirurgia, protetiikka ja ylipäänsä bioteknologia ovat kehittäneet apuvälineistöä, jota voi pitää lähes orgaanisena tai täysin orgaanisen korvaavana (vrt. Johnson mt., 302, 308). Jo nyt puhutaan esimerkiksi ladattavista mikroprosessoripolvista, jotka ”ajattelevat itse” ennakoimalla sääolosuhteita ja reagoimalla juoksualustan muutoksiin sekä osaavat suunnata toimintaansa ilman inhimillistä väliintuloa (Akuutti 16.11.2017). Keilapalloon kiinnitetty mekaaninen lisäkahva ja mikroprosessoripolvi ovat teknologisesti hyvin eritasoisia välineitä, mutta urheilun kontekstissa niiden voi nähdä toimivan samassa välitystehtävässä uudenlaisen verkosto-osallisuuden mahdollistajina (ks. Pyyhtinen 2014).

Urheilun muutoksissa kuvastuu myös laajempi yhteiskunnallinen muutos (DePauw 1997, 418). Vammaisurheilun voi nähdä urheilun kyvykkyyshkonventioita rapauttavaksi vastarinnaksi, jossa apuvälineillä on merkittävä rooli. Kriittisemmässä tulkinnassa vammaisurheilun kytketymisen apuvälineisiin voi nähdä myös konventioille an-

tautumisen ja riippuvuuden representaation uusintamisena. Tämänkin artikkelin aineistossa on havaittavissa, kuinka ne diskursiiviset määrittelyt, joihin vammaiset urheilun harrastajat peilaavat itseään, kehoaan ja urheilijuuttaan, kurottavat kohti perinteistä kilpaurheiluablesmin normia (myös van Amsterdam ym. 2015, 154, 163; McPherson ym. 2016, 670). Apuvälineiden avulla keho voidaan muovata sellaiseksi, että se lähestyy kulttuurisia urheilullisuuden odotuksia. Apuvälineiden varassa tapahtuva urheilu yhtäältä kuroo umpeen vammaisuuteen kiinnitettyä kehollista eroa ja toisaalta pitää sitä yllä. Apuvälineet voivat myös omalla tavallaan merkitä urheilijan erilaiseksi, epätäydelliseksi ja niistä riippuvaiseksi (van Amsterdam ym. 2015, 167; Wickman 2007, 155). Erityisesti parakilpaurheilun sisällä artefaktiivalliset luovat myös uusia kehon kontrollointiin ja muokkaamiseen liittyviä rajanvetokamppailuja: urheilija saa hyötyä välttämättömästä apuvälineestään, mutta ei ”liikaa” (Wickman 2007, 151, 154, 159).

Vammaisuuden perspektiivistä katsottuna yhteiskunta on perustavanlaatuisesti epäreilu ja institutionaalisesti toiseuttava (Kulick 2017; Pfahl 2017). Lukuisista ”kaikki pelaa” -hankeista huolimatta myös urheilu on sellaista; sen rationaliteetti on fyysisen suoriutumisen ja kilpailemisen rationaliteetti, joka tuskin muuttuu, vaikka sitä kuinka kritisoi (Aarresola 2016). Tämän analyysin aineiston perusteella voi kuitenkin todeta, että jatkuvasti ajanmukaistuvilla apu- ja urheiluvälineillä on kaikesta huolimatta vammaisten urheilijoiden osallisuutta laajentavaa välitysvaikutusta, eikä niiden arvoa ole syytä vähätellä. Urheilun kentille pääsemisellä on havaittu laajasti monenlaisia hyvinvoinnin kokemusten kanssa korreloivia ulottuvuuksia (Fitzgerald & Kirk 2009, 484; Shapiro & Martin 2013, 45–46). Vammaisten urheiluharrastajien kohdalla siinä on usein kyse myös pääsemisestä pois sisäistetyn kulttuurisen arvostamattomuuden maailmoista.

Kirjallisuus

- AARRESOLA, OUTI. 2016. *Nuorten urheilupolut. Tutkimus kilpaurheilun sosiaalistumisen normeista, pääomista ja toimijuudesta*. Jyväskylän yliopisto: Studies in Sport, Physical Education and Health 246.
- AITCHISON, CARA. 2009. "Exclusive Discourses: Leisure Studies and Disability." *Leisure Studies*, 28:4, 375–386.
- AKUUTTI 16.11.2017. Ihmisen varaosat kehittyvät. YLE TV1. Saatavilla myös: <https://arena.yle.fi/audio/1-4258140>.
- VAN AMSTERDAM, NOORTJE, ANNELIES KNOPPERS & MARIAN JONGMANS. 2015. 'It's actually very Normal that I'm Different'. How Physically Disabled Youth Discursively Construct and Position their Body/self." *Sport, Education and Society* 20:2, 152–170.
- ARMILA, PÄIVI. 2017. "Fenomenologinen epistemologia ja vammaisten nuorten puheen tulkinta." *Nuorisotutkimus* 35:4, 72–74.
- ARMILA, PÄIVI & PASI TORVINEN. 2017. "Vammaiset nuoret ja vapaa-ajan liikunta." *Nuorisotutkimus* 35:4, 6–20.
- ARMILA, PÄIVI & PASI TORVINEN. 2018. "Kuule vetää se pelipaita päälle, se on se juttu". Apuvälineiden ja liikuntapaikkojen merkitys vammaisten nuorten liikuntaharrastuksissa." Teoksessa *Vammaiset nuoret ja liikunta*, toim. Susan Eriksson, Päivi Armila & Anni Rannikko. Jyväskylä: LIKES, 38–55.
- BERG, PÄIVI & MARJA KOKKONEN. 2017. *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- BICKENBACH, JEROME E. 2012. "The International Classification of Functioning, Disability and Health and its Relationship to Disability Studies." Teoksessa *Routledge Handbook of Disability Studies*, toim. Nick Watson, Alan Roulstone & Carol Thomas. London; New York: Routledge, 51–66.
- BRITAIN, IAN. 2014. "Perceptions of Disability and their Impact upon Involvement in Sport for People with Disabilities at all Levels." *Journal of Sport & Social Issues* 28:4, 429–452.
- CAMPBELL, FIONA K. 2005. "Legislating Disability: Negative Ontologies and the Government of Legal Identities." Teoksessa *Foucault and the Government of Disability*, toim. Shelley Tremain. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 108–132.
- CARTER, BERNIE, JANETTE GREY, ELIZABETH MCWILLIAMS, ZOE CLAIR, KAREN BLAKE & RACHEL BYATT. 2013. "Just Kids Playing Sport (in a Chair)": Experiences of Children, Families and Stakeholders Attending a Wheelchair Sports Club." *Disability & Society* 29:6, 938–952.
- DAY, MELISSA & ROSS WADEY. 2015. "Narratives of Trauma, Recovery, and Growth: The Complex Role of Sport Following Permanent Acquired Disability." *Psychology of Sport and Exercise* 22, 131–138.
- DEPAUW, KAREN D. 1997. "The (In)Visibility of DisAbility: Cultural Contexts and 'Sporting Bodies.'" *Quest* 49:4, 416–430.
- ERIKSSON, SUSAN & PÄIVI ARMILA. 2018. "Kentillä ja niiden reunoilla." Teoksessa *Vammaiset nuoret ja liikunta*, toim. Susan Eriksson, Päivi Armila & Anni Rannikko. Jyväskylä: LIKES, 1–10.
- ERIKSSON, SUSAN, PÄIVI ARMILA & ANNI RANNIKKO. 2018. (toim.) *Vammaiset nuoret ja liikunta*. Jyväskylä: LIKES.
- FINK, ROBIN D. & JOHANNES WEYER. 2014. "Interaction of Human Actors and Non-Human Agents. A Sociological Simulation Model of Hybrid Systems." *Science, Technology & Innovation Studies* 10:1, 47–64.
- FITZGERALD, HAYLEY & DAVID KIRK. 2009. "Identity Work: Young Disabled People, Family and Sport." *Leisure Studies*, 28:4, 469–488.
- GOFFMAN, ERVING. 1963. *Stigma. Notes of the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster Inc.
- HEDVALL, PER-OLOF. 2017. *On the Role of Designing in Disability Research*. Esitelmä konferenssissa The NND 14th Research Conference, 3.–5.5.2017, Örebro.
- JENSEN, CASPER BRUUN & ANDERS BLOK. 2013. "Techno-animism in Japan: Shinto Cosmograms, Actor-network Theory, and Enabling Powers of Non-human Agencies." *Theory, Culture & Society* 30:84, 84–115.
- JOHNSON, JIM. 1988. "Mixing Humans and Nonhumans Together: The Sociology of a Door-Closer." *Social Problems* 35:3, 298–310.
- KAFLE, NARAYAN PRASAD. 2011. "Hermeneutic Phenomenological Research Method Simplified." *Bodhi: An Interdisciplinary Journal* 5/2011, 181–200.
- KULICK, DON. 2017. *The Problem of Speaking for an Other, Redux*. Esitelmä konferenssissa The NND 14th Research Conference, 3.–5.5.2017, Örebro.
- KYLLÖNEN, TERO. 2017. Leikatkaa jalka pois, jos on pakko. Onnettomuus teki Matti Suurhamarista maailmanmestarin. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/11/12/paralympialaisiin-valmistautuva-matti-suur-hamari-amputaatio-on-antanut-minulle?ref=ohj-articles>. (Luettu 28.4.2020)
- LATOURE, BRUNO. 2005. *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- LEHTONEN, TURO-KIMMO. 2015. "Serres, objektit ja maailmaobjektit." *niin & näin* 2/2015. <http://www.netn.fi/artikkeli/serres-objektit-ja-maailmaobjektit>. (Luettu 6.5.2019)
- LEITER, VALERIE. 2011. "Bowling Together: Foundations of Community among Youth with Disabilities." *Disability and Community. Research on Social Science and Disability* 6, 3–25.

- LINDEMAN, KURT. 2008. "I Can't Be Standing Up Out There': Communicative Performances of (Dis)Ability in Wheelchair Rugby." *Text and Performance Quarterly* 28:1-2, 98-115.
- LUPTON, DEBORAH & WENDY SEYMOUR. 2000. "Technology, Selfhood and Physical Disability." *Social Science & Medicine* 50:12, 1851-1862.
- MASON, FRED. 2013. "Athletic, but Ambivalent, and in Brief: Canadian Newspaper Coverage of Sledge Hockey prior to Vancouver 2010." *Sport in Society* 16:3, 310-326.
- MCPHERSON, GAYLE, HUGH O'DONNELL, DAVID MCGILLIVRAY & LAURA MISENER. 2016. "Elite Athletes or Superstars? Media Representation of Para-Athletes at the Glasgow 2014 Commonwealth Games." *Disability & Society* 31:5, 659-675.
- MIETTINEN, SONJA. 2010. "Vammaisuutta kuvaamassa. Maailman terveysjärjestön toimintakyluokituksien vammaisuutta koskevan tiedon tuottamisen käytäntöinä." Teoksessa *Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka*, toim. Antti Teittinen. Helsinki: Gaudeamus, 42-64.
- MEYER, JOHN W. & RONALD R. JEPPELSON. 2000. "The 'Actors' of Modern Society: The Cultural Construction of Social Agency." *Sociological Theory* 18:1, 100-120.
- MITCHELL, DAVID T. & SHARON L. SNYDER. 2000. "Narrative Prosthesis and the Materiality of Metaphor." Teoksessa *Narrative Prosthesis. Disability and the Dependencies of Discourse*, toim. David T. Mitchell & Sharon L. Snyder. USA: The University of Michigan Press, 47-64.
- PFAHL, LISA. 2017. *Challenge for Disability Studies in Europe: Anti-discrimination and/or Social Rights*. Esitelmä konferenssissa The NDR 14th Research Conference, 3.-5.5.2017, Örebro.
- PURDUE, DAVID E. J. & P. DAVID HOWE. 2012. "Plotting a Paralympic Field: An Elite Disability Sport Competition Viewed through Bourdieu's Sociological Lens." *International Review for the Sociology of Sport* 50:1, 83-97.
- PYYHTINEN, OLLI. 2014. "Välitysten sosiologiaa. Sosiaalisista selittämisistä sosiaalisen selittämiseen." *Sosiologia* 2/2014, 155-161.
- RANNIKKO, ANNI. 2018. "Ei tekosytä! Sosiaalinen media vammaisaktiivisuuden tilana ja tapana." Teoksessa *Vammaiset nuoret ja liikunta*, toim. Susan Eriksson & Anni Rannikko. Jyväskylä: LIKES, 76-84.
- SAARI, AIJA. 2018. VAU ry:n tutkimuspäällikön asiantuntijalausunto. Sähköpostikeskustelu 15.1.2018.
- SHAPIRO, DEBORAH R. & JEFFREY J. MARTIN. 2014. "The Relationship among Sport Self-perceptions and Social Well-being in Athletes with Physical Disabilities." *Disability and Health Journal* 7, 42-48.
- SOLIA. 2020. Välineet. <https://www.valineet.fi/toimijatahot/solia>. (Luettu 28.4.2020)
- TAKALO, SUSANNA. 2017. Mikä nuorta liikuttaa? Tutkimus liikuntatottumusten rakentumisesta lapsesta nuoreksi aikuiseksi. Jyväskylä LIKES: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 315.
- THOMAS, CAROL. 2007. *Sociologies of Disability and Illness: Contested Ideas in Disability Studies and Medical Sociology*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- THOMAS, NIGEL & ANDREW SMITH. 2003. "Preoccupied with Able-bodiedness? An Analysis of the British Media Coverage of the 2000 Paralympic Games." *Adapted Physical Activity Quarterly* 20, 166-181.
- TEITTINEN, ANTTI. 2006. *Vammaisuuden tutkimus*. Helsinki: Yliopistopaino.
- VAMMAISURHEILU 1/2016.
- VISTA. 2017. IPC. <https://www.paralympic.org/vista-2017>. (Luettu 20.4.2020)
- WICKMAN, KIM. 2007. "I do not Compete in Disability': How Wheelchair Athletes Challenge the Discourse of Able-ism through Action and Resistance." *European Journal for Sport and Society* 4:2, 151-167.
- WILSON, NOELA & SELINA KHOO. 2013. "Benefits and Barriers to Sports Participation for Athletes with Disabilities: The Case of Malaysia." *Disability & Society* 28:8, 1132-1145.
- YAZICIOUGLU, KAMIL, FERDI YAVUZ, AHMET SALIM GOKTEPE & ARIF KENAN TAN. 2012. "Influence of Adapted Sports on Quality of Life and Life Satisfaction in Sport Participants and Non-sport Participants with Physical Disabilities." *Disability and Health Journal* 5, 249-253.